

Recenzja w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora Pani mgr Katarzynie Lassak zlecona przez Radę Dyscypliny Artystycznej Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina (pismo Przewodniczącego Rady prof. dr. hab. Pawła Łukaszeńskiego).

Ocena rozprawy doktorskiej

Praca doktorska Pani mgr Katarzyny Lassak pt. „*II Koncert skrzypcowy „Góralski” Jana Adama Maklakiewicza. Pierwsze nagranie koncertu z orkiestrą symfoniczną i jego ludowych źródeł w wykonaniu kapeli góralskiej*” składa się z dzieła artystycznego (w formie płyty CD) oraz jego opisu. Nagrania dokonano w dn. 23-26.11.2021 oraz 3-5.01.2022.

Panią mgr Katarzynę Lassak pamiętam jako artystkę niezwykle zaangażowaną w propagowanie kultury swoich przodków – folklor Podhala jest silnie obecny w Jej aktywności artystycznej. Dlatego też z dużym zainteresowaniem odniosłam się do przesłanych mi materiałów stanowiących pracę doktorską, zarówno nagrania, jak i opisu.

Dzieło artystyczne

Sercem dzieła jest pierwsza rejestracja *II Koncertu skrzypcowego „Góralskiego”* Jana Adama Maklakiewicza, której Skrzypaczka dokonała z towarzyszeniem Orkiestry Polskiego Radia w Warszawie pod dyrekcją Pawła Kapuły, ale niezwykle istotne jest uzupełnienie go nagraniami ludowych źródeł *Koncertu* w wykonaniu Doktorantki i towarzyszących Jej muzyków.

Na dzieło artystyczne składają się następujące pozycje:

1. „Nuta” góralska (*ozwodno „Zokopiańsko”*) cytowana w *Koncertcie*
Katarzyna Lassak - skrzypce solo - prym i sekund, śpiew

2-4. Jan Adam Maklakiewicz – *II Koncert skrzypcowy „Góralski”* z 1952 roku

cz. I *Allegro moderato. Marciale semplice*

cz. II *Andante mesto. Marciale. Andante*

cz. III *Rondo. Allegro maestoso. Allegro giocoso*

Katarzyna Lassak – skrzypce

Paweł Kapuła – dyrygent

Orkiestra Polskiego Radia w Warszawie

Reżyseria dźwięku, mastering: Julita Emanuiłow, Agnieszka Szczepańczyk

5-9. Nagrane przez *Muzykę Rodziny Lassaków „Heliosów”* z Zakopanego „nuty” góralskie, których cytat lub podobieństwo jest według Autorki pracy zauważalne w *Koncertcie*:

- *Nuta ozwodno „Zokopiańsko”*

- *Nuty: Sabatowa* (piszczalka 6-otworowa), *wierchowa* (piszczalka bezotworowa)

- *Nuta balladowa Janosikowa „Kie Janicka wiedli uod Lewoce”*

- *Nuta krzesano „trzy a roz”*

- *Nuty: krzesano „ze starej”, krzesano „po dwa”*

Katarzyna Lassak – skrzypce (prym), śpiew, piszczałki

Halina Maciata-Lassak i Anna Lassak – skrzypce (sekund), śpiew

Tomasz Lassak – basy podhalańskie, śpiew

Uzupełnieniem jest aneks zawierający nagrania archiwalne:

10. *Nuta ozwodno „Zokopiańsko”*

11. *Nuta krzesano „trzy a roz”*

12. *Nuty: krzesano „ze starej”, krzesano „po dwa” („tim tom”)*

Franciszek Lassak „Helios” – skrzypce (prym)

Janusz Lassak „Helios” – skrzypce (sekund)

Tomasz Lassak „Helios” – basy podhalańskie.

Nagranie archiwalne pradiadka Autorki pracy z wnukami, zarejestrowane w 1978 r. w Zakopanem.

13. *Nuta ozwodno „Zokopiańsko”*

14. *Nuty krzesane: „ze starej”, „trzy a roz”, „po dwa”*

Józef Maciata – skrzypce (prym)

Władysław Trebunia-Tutka – skrzypce, (sekund), śpiew

Halina Maciata-Lassak – skrzypce (sekund)

Franciszek Czernik – basy podhalańskie.

Nagranie archiwalne dziadka Autorki pracy, zarejestrowane w 1985 r. w Białym Dunajcu.

Słuchając dzieła artystycznego nie sposób oprzeć się wrażeniu, że Pani Lassak jest niewątpliwym autorytetem w dziedzinie wykonawstwa muzyki ludowej. Zarówno w solowym nagraniu „nuty” „Zakopiańskiej”, jak i w interpretacji *Muzyki* Lassaków skrzypce brzmią klarownie i finczyjnie, szlachetnie, a momentami szorstko – jak na muzykę ludową przystało. Nie inaczej jest w nagraniu *Koncertu* Maklakiewicza. Interpretacja Doktorantki zdaje się być skupiona głównie na eksponowaniu pierwiastka góralskiego i cel ten został w pełni osiągnięty.

II Koncert skrzypcowy „Góralski” Jana Adama Maklakiewicza jest bez wątpienia utworem wirtuozowskim, stawiającym soliście wysokie wymagania. W partii skrzypiec występują rozmaite techniki, wśród których wymienić można chociażby dwudźwięki, które na przestrzeni całego utworu występują we wszystkich interwałach. Wykonywane są one przez Doktorantkę nienaganną intonacją (na szczególne uznanie zasługują chociażby znakomicie wykonane decymy w t. 410-411 I części czy melodie prowadzone w oktawach w wysokim rejestrze). Również gra w wysokich pozycjach nie stanowi dla Pani Lassak trudności. Fragmenty te wykonane są pewnym dźwiękiem i krystaliczną intonacją, również w ustępach, gdzie decyzja o zastosowaniu takiej aplikatury leżała po stronie Doktorantki, jak np. w I cz., gdzie rozpoczynając od t. 386 Skrzypaczka zdecydowała się na wykonanie całej frazy na strunie G, co nadało fragmentowi głębi i szlachetności. Często pojawiające się szybkie biegniki, figuracje, gamy czy pochody chromatyczne wykonane są ze swobodą i precyzją, co więcej są one doskonałe słyszalne na tle wielkiej orkiestry symfonicznej. W *Koncertie* zauważalne są także techniki stosowane często przez Karola Szymanowskiego, jak np. glissando chromatyczne w połączeniu z tremolaniem w dwudźwiękach w kadencji I cz., czy rozmaite fażolety: naturalne i sztuczne, pojedyncze i podwójne, tercjowe, kwartowe, kwintowe, a także grane tremolando w połączeniu z dwudźwiękami w zakończeniu II części. Pani Lassak wszystkie te przeszkody pokonuje pewnie i z sukcesem, a Jej technika gry sprawia wrażenie pozbawionej braków czy niedociągnięć. Jednym z atutów sztuki skrzypcowej Doktorantki jest niewątpliwie duży, szlachetny dźwięk, który pozostaje takim również w akordach, zarówno trzy-, jak i czterogłosowych, arpeggiach czy rozmaitych krótkich artykulacjach, których w *Koncertie* nie brakuje. Warto podkreślić też precyzję gry pizzicato np. przed nr 22 w I części czy w temacie finałowego Ronda. Nagranie cechuje pełny dźwięk i nienaganna intonacja, a *Koncert* wykonany jest technicznie doskonale i bez zarzutu. Orkiestra Polskiego Radia pod dyrekcją Pawła Kapuły znakomicie towarzyszy solistce współkreując ostateczne brzmienie utworu.

Doktorantka stanęła przed trudnym zadaniem ukazania partii solowej ponad gęstą fakturą wielkiej orkiestry symfonicznej. Pani Lassak postawiła więc na grę *quasi marcato* (wyraźne, napędowe początki dźwięków) oraz jednolicie intensywną wibrację, utrzymując większość fragmentów w głośnych dynamikach, co jest oczywiście w tej sytuacji zrozumiałe, lecz niestety niosące ryzyko znużenia słuchacza. Szczególnie brakuje różnic wyrazowych, chociażby w I części, gdzie *con espressione* (t. 106) traktowane jest bardzo podobnie jak *con sentimento* (t. 119). W obu fragmentach Skrzypaczka operuje podobną techniką prowadzenia frazy, stosując jednorodnie intensywną wibrację czy ograniczając niuansy barwowe wynikające z różnicowania prędkości smyczka. Podobnymi środkami wykonane zostało *dolcissimo* w t. 157 – szkoda, bo mogłoby stanowić wspaniały kontrast do

powracającego dwa takty później charakteru *marziale*. Podobny niedosyt odczuwam w różnicy między znakomitym ukazaniem zadziornego *marcato* w t. 282, a niewielkim uwypukleniem *tranquillo e cantabile* chwilę później (od t. 289), gdzie praca prawej ręki znów sprawia wrażenie schematycznej. Również w części drugiej fragmenty *molto cantabile* (t. 177) czy *tranquillo i dolcissimo* (w numerze 54) ukazane są niemalże *quasi marcato*. Finałowe *leggiero* brzmi zaś podobnie do *marziale* z części I, natomiast *espressivo* z numeru 45 mogłoby być odczytane lepiej, gdyby poszukać chociażby szerokiego, symfonicznego legata zamiast znanej nam już artykulacji podkreślającej początki dźwięków.

Interpretacja Skrzypaczki skupiona jest na jak najwierniejszej prezentacji tekstu, co prawdopodobnie przełożyło się na zachowawczość w poszukiwaniu niuansów agogicznych czy barwowych. Pani Lassak niezwykle skrupulatnie odczytała większość zapisów w partyturze (oprócz wspomnianych różnic wyrazowych umknęło – lub celowo zostało pominięte – tylko jedno *pesante* w części II w t. 102). Wszystkie artykulacje realizowane są zgodnie z zapisem, podobnie jak sugestie dynamiczne. Postawa ta zasługuje na ogromne uznanie i wskazuje na badawcze zacięcie Doktorantki. Mam jednak nadzieję, że przy kolejnych wykonaniach *Koncertu Skrzypaczka* „pozwoli” sobie na więcej swobody, zarówno w warstwie agogicznej (jak np. w t. 174 z I cz., gdzie triole utrzymane w jednorodnym tempie i artykulacji zdają się być nieco monotonne), jak i dynamicznej (m.in. w kadencji I części, która – zgodnie z sugestią kompozytora – wykonana jest w całości w dynamice *f*, bez cieniowania; w t. 407, gdzie aż się „prosi” o uspokojenie barwowe przed powrotem drugiego tematu, czy też od t. 106 do 136, który w całości wykonany jest w jednorodnej, sugerowanej dynamice *mf*) czy też artykulacyjnej (np. w codzie I części, utrzymanej w całości w *détaché*, gdzie można było pokusić się o delikatne odskoczenie od struny czy w *Rondzie* w nr 43 o zmianę artykulacji na lżejszą – w relacji do subito *p*). Pani Lassak skrupulatnie unika portament, glissand czy różnicowania zmian pozycji (realizując tylko te, które są w zapisie) – szkoda! W kilku fragmentach klarownie nawiązujących do stylu arcydzieł polskiej literatury skrzypcowej I połowy XX wieku byłyby one jak najbardziej zasadne.

II Koncert skrzypcowy „Góralski” Jana Adama Maklakiewicza miał wielkie szczęście, że znalazł tak oddaną i zaangażowaną interpretatorkę. Odkrywanie zapomnianych dzieł zawsze jest procesem trudnym i stawia przez wykonawcę wiele wyzwań. Pani Lassak skupiła się na nagraniu nieskazitelnym technicznie i maksymalnie wiernym zapisowi twórcy, co mogło sprawić, że łatwo zapomnieć o budowaniu napięcia muzycznego czy szukaniu piękna pomiędzy dźwiękami. Z zainteresowaniem wysłuchałabym więc wykonania koncertowego, które mogłoby cechować się większą swobodą artystyczną i nie skrępowaną mikrofonami i procesem nagraniowym wypowiedzią twórczą.

Warto podkreślić niezwykle profesjonalną realizację nagrania, które stoi na najwyższym poziomie – charakteryzuje się pełnym, szerokim brzmieniem przy zachowaniu selektywności poszczególnych głosów.

Kolejne fragmenty dzieła artystycznego to nagrania „nut” góralskich, których cytaty lub podobieństwo jest według Autorki pracy zauważalne w *Koncertcie*. Zarejestrowane one zostały przez *Muzykę Rodziny Lassaków „Heliosów”* z Zakopanego, z udziałem Doktorantki – najczęściej w roli prymistki. *Nuta uozwodno „Zokopiańsko”* (ścieżka nr 5) wykonana jest bardziej surowo niż ta sama „nuta” w nagraniu nr 1. Sugestywnie zostały pokazane różnice agogiczne między fragmentami instrumentalnymi a śpiewanymi – to właśnie przeniesienia m.in. tej idei zabrakło mi w interpretacji *Koncertu*.

Nuty: Sabalowa i wierchowa (ścieżka nr 6) wykonane są przez Doktorantkę na piszczałce 6-otworowej i piszczałce bezotworowej w pełni profesjonalnie, z dużą swobodą. *Nuta balladowa Janosikowa „Kie Janicka wiedli uod Lewoce”* (ścieżka nr 7) to fragment *a capella*, a sposób śpiewu postrzegam jako możliwą inspirację do estetyki gry przyjętej przez Panią Lassak w interpretacji *Koncertu* – *quasi marcato*, z wyraźnymi początkami i impulsowaniem każdej sylaby, a następnie wygaszaniem jej. *Nuta krzesano* zarejestrowana w trzech wersjach („trzy a roz”, „ze starej”, „po dwa” – ścieżki nr 8 i 9) to „nuta” będąca, według Autorki, inspiracją III części *Koncertu* – grana jest żywiolowo, filuternie i tanecznie.

Dzieło wieńczy aneks (ścieżki nr 10-14) zawierający archiwalne nagrania przedstawiające inne ujęcia opisywanych przez autorkę „nut”, w wersjach zarówno instrumentalnych, jak i z udziałem głosu ludzkiego.

Płyta CD trwająca 45 minut jest fascynującą opowieścią o folklorze podhalańskim i świetnie ukazuje kontekst *Koncertu*. Dzięki zestawieniu ze źródłami ludowymi w znakomitym wykonaniu inspiracje Maklakiewicza są doskonale ukazane i wskazują drogę interpretacji. Całość dzieła jest, w mojej opinii, pozycją obowiązkową dla każdego wykonawcy *Koncertu*.

Opis dzieła Pani Katarzyna Lassak zawiera w pięciu rozdziałach z wieloma podrozdziałami, poprzedzonych wstępem, a zwieńczonych zakończeniem, bibliografią i spisem przykładów nutowych, ilustracji i tabel.

We wstępie Autorka przedstawia inspiracje, cele pracy i metody badawcze. Składa również podziękowania osobom, które okazały Jej pomoc podczas pracy nad dysertacją. Rozdział I zawiera przedstawienie postaci Jana Adama Maklakiewicza opisując zarówno życiorys, jak i twórczość kompozytora. W kolejnym rozdziale Pani Lassak podjęła się szczegółowego omówienia *Koncertu*, przedstawiając genezę powstania dzieła, jego dotychczasowe wykonania czy niewydane materiały nutowe, a także budowę formalną i aspekty techniczne partii solowej. Tu również przedstawione zostały inspiracje góralskie. Rozdział trzeci poświęcony jest samemu procesowi pierwszego nagrania *Koncertu*. Autorka uzasadnia wybór konkretnych materiałów nutowych przybliżając również przebieg pracy krytycznej nad dostępnymi źródłami – w przekonujący sposób uzasadnia niezbędne korekty oraz uzupełnienia, których dokonała. Bardzo ciekawy jest opis samego procesu nagraniowego oraz przedstawienie wypowiedzi artystów biorących udział w wykonaniach *Koncertu* (dyrygentów, członków orkiestr, reżyserów dźwięku). Cytowana jest również recenzja prasowa naświetlająca zagadnienie recepcji dzieła.

Kolejny rozdział w fascynujący sposób opisuje wielopokoleniowe góralskie tradycje muzyczne w rodzinie Doktorantki. Przede wszystkim jednak Pani Lassak szczegółowo omawia cytowaną przez Maklakiewicza „nutę” *ozwodno „Zakopiańsko”* przedstawiając autorskie zapisy jej różnych wersji. W kolejnych podrozdziałach Doktorantka wnikliwie przybliżyła, Jej zdaniem zauważalne inspiracje ludowe. Rozdział 5 stanowi pozycję obowiązkową dla każdego skrzypka. Pani Lassak wnikliwie i kompetentnie omawia *Koncert* Maklakiewicza na tle innych koncertów skrzypcowych inspirowanych folklorem górali podhalańskich, tj. *II Koncertu* Karola Szymanowskiego oraz *III Koncertu* Grażyny Bacewicz. Ukazuje relacje łączące wspomnianych twórców, przybliżyła wspólne cechy omawianych dzieł oraz wskazuje na konkretne inspiracje czy cytaty pochodzące z folkloru. Autorka trafnie korzysta ze źródeł oraz (co niezwykle cenne) wysnuwa własne tezy wskazując – jako pierwsza - oryginały dwóch melodii zacytowanych przez Bacewiczównę w swoim *III Koncercie*.

Zakończenie pracy to podsumowanie refleksji Autorki, a także przedstawienie Jej planów, do których należy m.in. wydanie płyty zawierającej nagranie *Koncertu* Maklakiewicza czy opracowanie materiałów nutowych, co - w Jej opinii - przyczyniłoby się do popularyzacji tej muzyki. Interesujące są również pomysły opracowania *Koncertu* na skrzypce z towarzyszeniem orkiestry kameralnej czy napisania autorskich kadencji.

Bibliografia jest obszerna i wyczerpująca: zawiera 24 pozycje książkowe, 11 artykułów prasowych, 6 prac badawczych, 3 słowniki, 8 źródeł internetowych, 4 materiały nutowe, 6 źródeł rękopiśmiennych oraz 6 innych materiałów (płyty CD, programów koncertowych), co pokazuje jak wnikliwie i świadomie przebiegał proces badawczy. Przywołane źródła dotyczą zarówno historii muzyki czy analiz folkloru, jak również instrumentoznawstwa czy recepcji dzieł przywołanych w pracy doktorskiej. Muszę jednak przyznać, że cytowanie przez Autorkę swojej, napisanej w 2020 roku, pracy dyplomowej pod tytułem *Inspiracje folklorem górali podhalańskich w II Koncercie skrzypcowym „Góralskim” Jana Adama Maklakiewicza*, może wywoływać odczucia ambiwalentne.

Dysertacja wzbogacona jest Aneksem zawierającym nuty głosu solowego *Koncertu* Maklakiewicza z korektami i uzupełnieniami naniesionymi przez Autorkę.

Opis dzieła jest szczegółowy i kompletny. Autorka w wyczerpujący sposób omawia wszystkie zagadnienia dotyczące problematyki poszczególnych rozdziałów. Całość podana jest w klarowny sposób, bardzo dobrym językiem na poziomie akademickim, odpowiadając standardom pracy badawczej. Szczególnie cenne są autorskie zapisy nutowe ludowych źródeł oraz tabele i ilustracje pomocne przy pracy nad interpretacją dzieł inspirowanych folklorem górali podhalańskich.

Praca Pani Katarzyny Lassak może być nieocenionym materiałem pomocniczym dla każdego skrzypka, który zechce podjąć się przygotowania zarówno *Koncertu* Maklakiewicza, jak i pozostałych omówionych dzieł, tj. *II Koncertu* Karola Szymanowskiego i *III Koncertu* Grażyny Bacewicz.

Konkluzja

Praca doktorska magister Katarzyny Lassak pt. „*II Koncert skrzypcowy „Góralski” Jana Adama Maklakiewicza. Pierwsze nagranie koncertu z orkiestrą symfoniczną i jego ludowych źródeł w wykonaniu kapeli góralskiej*” jest niezwykle istotną publikacją zawierającą zarówno bardzo dobre nagranie nieznanego dzieła, jak i jego znakomity opis. Praca prezentuje wysoki poziom artystyczny oraz badawczy. Zestawienie na jednym albumie pierwszego nagrania *Koncertu* ze źródłami, które inspirowały kompozytora rzuca nowe światło na odbiór dzieła, jego zrozumienie, a co za tym idzie na jego popularność i – mam nadzieję – częstszą obecność na estradach koncertowych w kraju i na świecie.

Pracę doktorską magister Katarzyny Lassak przyjmuję i stwierdzam, że wnosi ona istotny wkład w rozwój naszej dyscypliny artystycznej, i tym samym spełnia wymagania art. 187 ustawy z dn. 20.07.2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2021 poz. 478).

Wnoszę o przyjęcie pracy i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

